

Dr. R.L. Vreeman

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Ministerie van Defensie
T.a.v. de demissionair minister
de heer H. Kamp
Postbus 20701
2500 ES Den Haag

[REDACTED], 1 november 2021

Onderwerp: Terugblik op zes jaar Paritaire Commissie CARC en chroom-6 Defensie

Geachte heer Kamp, beste Henk,

In 2014 was sprake van een toenemend aantal meldingen van gezondheidsklachten bij (oud-) werknemers van het Ministerie van Defensie die gewerkt hadden met chroom-6 houdende verf. De toenmalige Minister van Defensie Hennis heeft daarom in februari 2015 besloten nader onderzoek te laten doen door het RIVM. Ook is toen de Paritaire Commissie chroom-6 en CARC ingesteld.

Deze Commissie bestond uit een onafhankelijk voorzitter, vertegenwoordigers van de werkgever (Ministerie van Defensie), vertegenwoordigers van de centrales van overheidspersoneel (de Defensie vakbonden) en twee onafhankelijke deskundigen. Het RIVM was bij de vergaderingen van de Paritaire Commissie aanwezig maar maakte formeel geen deel uit van de Commissie. De ambtelijke ondersteuning werd verzorgd door het CAOP, het Centrum voor Arbeidsverhoudingen Overheidspersoneel.

De Commissie had als opdracht de RIVM-onderzoeken naar de arbeidsomstandigheden en het gebruik van CARC en chroom-6 houdende verf bij Defensie te begeleiden, de onderzoeksvragen vast te stellen, de deelonderzoeken te prioriteren, de voortgang van het onderzoek te bevorderen en te adviseren over de consequenties van de uitkomsten.

De Commissie heeft in de zes jaar van haar bestaan drie RIVM-onderzoeken begeleid. Twee onderzoeken sloegen op de POMS-locaties. Het eerste ging over het gebruik van chroom-6 houdende verf aldaar en de gevolgen hiervan voor de gezondheid van de betreffende medewerkers. Het tweede betrof het gebruik van CARC op de POMS-locaties en de gevolgen hiervan voor de gezondheid. Het derde onderzoek raakte álle defensie locaties waar ook met chroom-6 werd gewerkt.

De werkzaamheden van de Paritaire Commissie zijn in de zomer van 2021 tot een einde gekomen. Het lijkt mij, als voorzitter van de Commissie, een goede zaak om eens op persoonlijke titel terug te kijken naar die zes jaar. En dan wel iets verder dan de strikte opdracht van de toenmalige Minister.

In dit document wil ik drie clusters van vragen behandelen.

1. De instelling door Minister Hennis van een Paritaire Commissie, met daarin zowel de werkgever als de vertegenwoordigers van de werknemers, was tamelijk bijzonder. Hoe heeft deze opzet procedureel en in de praktijk gewerkt? Is dit iets dat ook op andere gebieden toegepast zou kunnen worden?
2. Welke concrete oplossingen heeft de Paritaire Commissie aangedragen om de gezondheidsproblemen bij medewerkers van Defensie, als gevolg van het werken met chroom-6 verf te benoemen en waar mogelijk te verzachten?
3. Wat is de invloed geweest van de Paritaire Commissie op de kennis van en het bewustzijn over het werken met chroom-6 en andere gevaarlijke stoffen op de werkvloer? Welke follow-up zou hier nog aan kunnen worden gegeven? Hoe zouden nieuwe initiatieven hierover verankerd kunnen worden in het overheidsbeleid ten aanzien van het werken met gevaarlijke stoffen enerzijds en de consequenties daarvan op de gezondheid van de werknemers anderzijds?

De opzet van de Paritaire Commissie.

Wat kan een werknemer doen als hij/zij meent dat de werkgever tekort is geschoten op het gebied van veiligheid op de werkplek waardoor de werknemer gezondheidsklachten heeft gekregen? Normaal gesproken wordt in eerste instantie de werkgever, vaak met het tussenstation van de bedrijfsarts, hierop aangesproken en aansprakelijk gesteld. Als werknemer en werkgever er niet uitkomen, kan de werknemer naar de rechter stappen, vaak geholpen door een letselschade advocaat of door zijn/haar vakbond.

Deze route kost veel tijd en geld. Bij een reguliere afhandeling van claims vanwege een mogelijke beroepsziekte door blootstelling aan gevaarlijke stoffen, moet een (oud-) medewerker zelf de omstandigheden aantonen waaronder gewerkt is. Hij/zij moet bewijzen dat er blootstelling aan gevaarlijke stoffen heeft plaatsgevonden en hij/zij moet aantonen dat hij/zij ziek is geworden door de arbeidsomstandigheden. De medewerker moet daarbij vaak kosten maken voor de beoordeling van zijn zaak en dit kan oplopen tot €50.000 of zelfs meer. En het staat op voorhand niet vast dat deze kosten vergoed zullen worden door de werkgever. Vergoeding van de kosten van rechtsbijstand en de kosten van de opgelopen schade volgen pas als de werkgever de aansprakelijkheid heeft erkend. Zeker werknemers met weinig financiële reserves zullen deze stap niet willen maken waardoor er geen oplossing komt.

Met de installatie van de Paritaire Commissie is een andere weg ingeslagen. Een commissie van werkgever en werknemers, ondersteund door experts en met een onafhankelijke voorzitter, die het wetenschappelijk onderzoek van het RIVM procedureel begeleidt. Op basis van de RIVM-onderzoeken en op basis van eigen observaties en ideeën, adviseert de Paritaire Commissie Defensie over de consequenties en de te nemen stappen.

De Paritaire Commissie heeft maandelijks een vergadering gehad, totaal ruim 60 keer. In verband met Corona vonden deze vergaderingen het laatste jaar digitaal plaats, daarvoor werd vergaderd bij het CAOP in Den Haag. Daarnaast zijn er nog enkele “hei-sessies” georganiseerd. Vóór en ná vergaderingen vonden ook regelmatig vergaderingen plaats van de Communicatiegroep, die bestond uit communicatiemedewerkers van het RIVM, van de bonden, van Defensie en van de Paritaire Commissie zelf.

Vooraf in het eerste jaar moest iedereen wel aan elkaar wennen. Er bestond een natuurlijke spanning tussen enerzijds de intentie te werken met hoogwaardig, zorgvuldig en volledig wetenschappelijk onderzoek en anderzijds met de door betrokkenen en de politiek gevraagde snelheid en voortvarendheid. De samenwerking tussen het RIVM en de Paritaire Commissie was in het begin vooral functioneel: om de onderzoeksvragen te formuleren, de prioriteiten te stellen en de tussenresultaten te bespreken. Maar de samenwerking ging stilaan verder. Het tijdig en gezamenlijk nadenken van alle betrokken partijen in de Paritaire Commissie over de onderzoeksresultaten en de effecten daarvan heeft naar mijn mening goed gewerkt. Inhoudelijke betrokkenheid gedurende het gehele onderzoekstraject was belangrijk.

De relatie tussen de Paritaire Commissie en het RIVM was complex, maar ook bijzonder. De Paritaire Commissie was niet alleen adviserend en toetsend, maar ook opdracht gevend en besluitvormend, er was geen vrijblijvendheid. Het RIVM was verantwoordelijk voor de wetenschappelijke inhoud van de onderzoeken maar de Paritaire Commissie was verantwoordelijk voor de sturing en nam hierover ook besluiten.

Nu was er bij de Paritaire Commissie wel af en toe het idee dat het onderzoek erg lang duurde en dit leidde wel eens tot discussies. Maar het historisch onderzoek was ook grootschalig en complex. Het kende meerdere stakeholders. Er waren deelonderzoeken van bijvoorbeeld TNO, de Universiteit van Utrecht en de Universiteit van Maastricht. Het RIVM heeft dit gehele proces zelf georganiseerd en dat kostte tijd. Al betrekkelijk snel na de installatie van de Paritaire Commissie was iedereen in zijn of haar rol gegroeid en was er in toenemende mate sprake van prettige relaties, waardoor men op een constructieve wijze over de inhoud kon praten. Veel is hierbij afhankelijk geweest van de persoonlijkheid van de meest betrokken spelers. Voorts moet er sprake zijn van een zekere mildheid aan opvattingen en bereidheid tot compromissen. Met name in het begin van de Paritaire Commissie is er veel geïnvesteerd in de persoonlijke relaties.

De werkgever, het Ministerie van Defensie, en de bonden zijn gedurende het hele proces meerdere malen verwikkeld geweest in problematische Cao-onderhandelingen op centraal niveau die zelfs tot opschorting hiervan leidde. Maar dit heeft nooit invloed gehad op de werkzaamheden of relaties binnen de Paritaire Commissie.

Al in het begin heeft de Paritaire Commissie een belangrijk uitgangspunt geformuleerd. In ieder stadium van het RIVM-onderzoek moesten de (oud-) medewerkers en hun nabestaanden de gelegenheid krijgen betrokken te zijn. Transparantie en openheid waren de sleutelbegrippen. Een veelheid aan activiteiten is in dit kader ontplooid, zoals het onafhankelijke “informatie loket” voor alle vragen, ondergebracht bij het CAOP. Alle voor het RIVM-onderzoek gebruikte documenten waren openbaar. Regelmatige verspreiding van nieuwsbrieven. Informatiebijeenkomsten waarbij in sommige gevallen Minister Hennis en later Staatssecretaris Visser zélf aanwezig waren. Bezoeken aan slachtoffers, ook door de Staatssecretaris. En uiteraard is de Tweede Kamer voortdurend, door

middel van brieven en tijdens vergaderingen van de vaste Tweede Kamercommissie voor Defensie, op de hoogte gehouden van de voortgang van de onderzoeken.

Is het instellen van een Paritaire Commissie toepasbaar op andere gebieden, waarbij sprake is van verschillen in belangen of doelstellingen tussen werkgever en groepen werknemers? Daar valt geen eenduidig antwoord op te geven. Belangrijk is wel dat zo'n Commissie in rust haar werk kan doen zonder opgejaagd te worden door de politiek, de verschillende achterbannen of de media. Snelheid van handelen is van belang, zeker als het een onderwerp betreft dat in de publieke belangstelling staat. Maar zorgvuldigheid is nog belangrijker. Als er wantrouwen of twijfel zou zijn ontstaan over de wetenschappelijke waarde van het onderzoek of over de integriteit van het RIVM was iedere uitkomst of aanbeveling het mikpunt van kritiek geworden. Daarmee zou het onderzoek waardeloos zijn geweest, omdat de onduidelijkheid over de relatie tussen werken met chroom-6 en de ziektes en aandoeningen voortdurend betwist zou worden.

Het is niet noodzakelijk dat er nu voor van alles een Paritaire Commissie wordt ingesteld. Maar het is wel van belang te constateren dat het gezamenlijk oppakken van dit soort issues, met werkgever en vertegenwoordiging van de werknemers, in veel gevallen een constructieve aanpak kan zijn.

Wat heeft de Paritaire Commissie opgeleverd voor de betrokkenen?

De paritaire samenstelling heeft geleid tot een advies dat gezamenlijk wordt gedragen, wat gezien het maatschappelijk belang essentieel is.

Met tevredenheid terugkijken op de wijze van werken van de Paritaire Commissie is prettig voor deelnemers aan de vergaderingen. Maar waar het natuurlijk om gaat is of het ook iets heeft opgeleverd voor de betrokken werknemers van Defensie, voor de slachtoffers van de blootstelling aan chroom-6 en hun nabestaanden.

Nog voordat de Paritaire Commissie werd ingesteld had het Ministerie van Defensie in overleg met de vakbonden al een coulanceregeling in het leven geroepen voor schrijnende situaties, in afwachting van de afronding van het RIVM-onderzoek en een definitieve regeling. Dat was op zich al bijzonder. Daarna is er, op basis van de resultaten van het onderzoek en op advies van de Paritaire Commissie, door Defensie een Uitkeringsregeling opgesteld, in samenspraak met de bonden. Hierdoor kunnen (oud-) werknemers en ook hun eventuele nabestaanden een aanvraag indienen als zij ziek kunnen zijn geworden door blootstelling aan chroom-6 bij hun werk voor Defensie. Door middel van een laagdrempelige en snelle procedure kan een uitkering worden verkregen zonder dat een duur en lang juridisch traject noodzakelijk is. Er is ook in de mogelijkheid voorzien van het aanvragen van een advies aan een onafhankelijke commissie als er bezwaar bestaat tegen een afwijzing. Ook is het nog steeds mogelijk om een individuele claim in te dienen, waarbij Defensie de kosten voor juridische hulp vergoedt ook als men al een uitkering heeft gekregen.

Met de, op basis van de adviezen van de Paritaire Commissie, ontworpen collectieve Uitkeringsregeling is het probleem van de, door de (oud-)medewerker of nabestaande te leveren bewijslast grotendeels achter de horizon verdwenen. De arbeidsomstandigheden op de POMS-locaties en andere defensie onderhoudslocaties zijn door het RIVM onderzocht en beschreven in de onderzoeksrapporten. Ook heeft het RIVM onderzoek gedaan naar de mate van blootstelling in

functiegroepen of bij werkzaamheden. En het RIVM heeft een lijst met ziektes opgesteld die (mede) veroorzaakt kunnen worden door blootstelling aan chroom-6 en HDI uit CARC.

Kortom: met de duidelijkheid die door het onderzoek van het RIVM is verkregen over de arbeidsomstandigheden en de gezondheidsrisico's bij het werken met chroom-6 in het verleden is het voor de (oud-) medewerker makkelijker geworden aan te tonen dat hij/zij tijdens het werk is blootgesteld en dat hij/zij ziek kan zijn geworden als gevolg van de arbeidsomstandigheden. Als een (oud-) medewerker een ziekte heeft die op de RIVM-lijst staat dan neemt Defensie aan dat deze kan zijn ontstaan door blootstelling aan chroom-6 of HDI uit CARC. Hierdoor hoeft een groot en lastig deel van de lange en kostbare juridische weg niet meer te worden afgelegd.

Mede op advies van de Paritaire Commissie heeft Defensie veel aandacht besteed aan nazorg voor de (oud-)medewerkers en hun nabestaanden. Er is bij het CAOP een informatiepunt ingesteld voor alle vragen over chroom-6 en CARC en rondom het aanvragen van hulp en ondersteuning op medisch, juridisch, bedrijfsmaatschappelijk en financieel gebied.

Maar de regeling en de daarbij horende uitkering ging niet alleen over geld. Het ging gepaard met een ruiterlijke erkenning van het niet nakomen van de zorgplicht, waardoor medewerkers ziek kunnen zijn geworden. De werkgever, het Ministerie van Defensie, heeft bij monde van de Staatssecretaris hierover excuses aangeboden. Volmondig en niet geclausuleerd. Er is in het verleden onvoldoende gezorgd voor een veilige werkomgeving en dat was slecht werkgeverschap.

Edoch, welke financiële regeling er wordt getroffen en hoeveel excuses er ook worden gemaakt, het kan voor sommigen die ziek zijn geworden onvoldoende blijven. Maar er is nu wel duidelijkheid geboden en dat was ook een van de doelstellingen van het onderzoek. Geld kan evenwel nooit compenseren voor leed en verloren levensgeluk. De pijn blijft.

Wat is de invloed geweest van de Paritaire Commissie op de kennis van en het bewustzijn over het werken met chroom-6 en andere gevaarlijke stoffen op de werkvloer? Welke follow up zou hier nog aan kunnen worden gegeven?

Het leek er vier jaar geleden nog op dat er sprake was van een redelijk geïsoleerd probleem voor Defensie. Thans weten we dat chroom-6 verf op heel veel plekken is gebruikt, zowel bij de overheid als bij het bedrijfsleven. Bij het onderhoud van treinen, in Tilburg bij een project voor bijstandsgerechtigden, bij luchtvaartmaatschappijen en in de onderhouds- en metaalbranche.

Voor Defensie zijn de RIVM-onderzoeken een harde les geweest: het Ministerie werd geconfronteerd met de aanklacht in het verleden onvoldoende aandacht te hebben gehad voor het veilig werken met chroom-6 en het leed dat dit bij de slachtoffers heeft veroorzaakt. Maar de inspanningen van de Paritaire Commissie hebben gelukkig -en terecht- (mede) geleid tot het intensiveren van het beleid en de uitvoering daarvan op het gebied van het werken met gevaarlijke stoffen. Tientallen concrete maatregelen zijn bij Defensie getroffen, uiteenlopend van het veel beter reinigen van werkplaatsen waar met gevaarlijke stoffen wordt gewerkt, tot het systematisch onderzoeken welke gevaarlijke stoffen vervangen kunnen worden door minder schadelijke. De veiligheidsmaatregelen en -voorzieningen zijn in de volle breedte geïntensiveerd door beter gereedschap, meer beschermende middelen, afzuiging en spuitcabines.

Chroom-6 is van een specifiek defensieprobleem uitgegroeid tot een issue dat in veel sectoren speelt. In de afgelopen jaren hebben diverse departementen en ook het bedrijfsleven zich gebogen over de problematiek van chroom-6 en over mogelijke schadeclaims. Maar de noodzakelijke maatschappelijke aandacht moet verder gaan, naar het gehele terrein van beroepsziektes. Ieder jaar overlijden ca. 3000 mensen als gevolg van blootstelling aan gevaarlijke stoffen tijdens hun werk. Nog meer mensen worden ziek, en vaak ernstig ziek. Beroepsziektes zijn verantwoordelijk voor 14% van het totale ziekteverzuim bij werknemers. Werk gerelateerde arbeidsongeschiktheid kost de samenleving ruim € 2 miljard per jaar.

De Paritaire Commissie heeft nadrukkelijk ook veel aandacht besteed aan gevaarlijke stoffen op de werkplek in ruimere zin dan alleen chroom-6 en CARC. Ik heb mij als voorzitter meerdere keren uitgesproken over de noodzaak van meer aandacht voor de gevolgen van beroepsziektes, o.a. door middel van brieven aan de Minister President en de verantwoordelijke bewindspersonen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. In 2019 heeft de Staatssecretaris de commissie Vergemakkelijking Schadeafhandeling Beroepsziekten ingesteld, de commissie Heerts. De opdracht aan de commissie was het uitbrengen van een advies over een betere organisatie van de schadeafhandeling bij beroepsziekten door gevaarlijke stoffen.

Eén van de adviezen die de commissie Heerts in maart 2020 uitbracht, betrof een algemene financiële tegemoetkoming, uit te betalen aan werknemers die een ernstige ziekte of aandoening hebben gekregen als gevolg van blootstelling aan gevaarlijke stoffen op het werk. Dit advies lijkt in veel opzichten op het advies van de Paritaire Commissie om te komen tot de Uitkeringsregeling chroom-6 van Defensie. Een financiële tegemoetkoming die via een laagdrempelige procedure, met beperkte bewijslast voor de aanvrager, uitbetaald kan worden als erkenning van het leed dat is aangedaan.

Een ander advies van de commissie Heerts betrof het versterken van de infrastructuur op het terrein van gevaarlijke stoffen en beroepsziekten door middel van het oprichten van een onafhankelijke arbeidsgeneeskundige organisatie voor aan gevaarlijke stoffen gerelateerde beroepsziekten. In mijn commentaar op de adviezen van de commissie Heerts heb ik als voorzitter van de Paritaire Commissie het belang van zo'n organisatie onderstreept, maar ik wilde nog iets verder gaan, namelijk te komen tot de oprichting van een Nederlandse Beroepsziekten en Gevaarlijke Stoffen Autoriteit, vergelijkbaar met de Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit (NVWA). Een onafhankelijke instelling, met een stevige infrastructuur, behoorlijk bemenst en permanent gefinancierd. Zo'n instituut zou zich niet alleen moeten bezighouden met preventie, uitvoering en monitoring van beroepsziektes, maar ook met het uitbetalen van de door de Commissie bepleite financiële tegemoetkoming.

In reactie op de aanbevelingen van de commissie Heerts heeft de Staatssecretaris van SZW het advies om te komen tot een tegemoetkomingsregeling omarmd. In de rijksbegroting van 2021 is hiervoor al een reservering gemaakt. De extra uitgaven worden mogelijk gemaakt door de zgn. Aof-premie (Arbidsongeschiktheidsfonds) die alle werkgevers betalen, vanaf 2022 licht te verhogen. Dit is een belangrijk signaal: alle werkgevers betalen mee aan de compensatieregeling.

Voorts stelde de Staatssecretaris in de persoon van oud-minister Bruins een zgn. “verkenner” aan die tot taak kreeg nader te onderzoeken wat nodig is om tot een verbeterde infrastructuur voor kennis over beroepsziektes te komen. En hoewel de Staatssecretaris er in eerste instantie de voorkeur aan gaf om hierbij zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaande structuren, concludeerde Bruins dat het wel degelijk zinnig zou zijn om een stap verder te gaan en een nieuw onafhankelijk instituut (Landelijk Expertise Centrum Stoffengerelateerde Beroepsziekten LEC-SB) in het leven te roepen.

Het advies van de commissie Bruins om een “kwartiermaker” aan te stellen om het Landelijk Expertise Centrum van de grond te krijgen is door de Minister van Sociale Zaken omarmd. En hiermee is een volgende stap gezet in de richting van een veiliger werkomgeving voor iedereen, met als uiteindelijk doel: het uitbannen van beroepsziektes in Nederland als gevolg van het werken met gevaarlijke stoffen.

Eind april 2021, tijdens de formatieperiode, pleitte een club van 36 organisaties op verkeersgebied, zoals de ANWB, de RAI Vereniging, Veilig Verkeer Nederland en de Bovag, voor een investering van 12 miljard in verkeersveiligheid. De doelstelling is om het aantal verkeersslachtoffers in 2030 tot de helft terug te brengen. Het aantal verkeersdoden lag in 2017 op 613. Ter vergelijking: Jaarlijks sterven naar schatting 4.100 mensen door beroepsziekten, waarvan bijna 3.000 mensen door gevaarlijke stoffen. Het valt te hopen dat er in de komende jaren net zoveel aandacht en geld komt voor veiligheid op de werkplek, als voor veiligheid in het verkeer.

Met vriendelijke groet,

Dr. R.L. (Ruud) Vreeman.